15 november 1914

In België heeft het Duitse bestuur drie militaire spoorwegdirecties gevormd, onderscheidenlijk te Brussel, Charleroi en Libramont.

18 november 1914

De Hogeschool te Leuven.

De Tijd bevat de volgende brief van mgr. Ladeuze, de rector-magnificus van de hogeschool te Leuven:

Men geeft zich in het buitenland, meen ik, niet genoeg rekenschap van de toestand, waarin wij verkeren. De brand van Leuven heeft onze mooie universiteitsbibliotheek, evenals onze School voor Handels- en Consulaire wetenschap geheel verwoest. Doch onze andere inrichtingen staan nog overeind. Daar wij, sedert een jaar, de bouw van een nieuwe inrichting hadden ondernomen voor de Handelsschool, zullen wij in werkelijkheid geen enkel lokaal missen, om onze lessen te hervatten. Daarenboven biedt het geen moeilijkheid, om logies te vinden voor onze studenten in het gedeelte der stad, dat niet verbrand is, en in de buitenwijken. Doch een bibliotheek ontbreekt ons. Van onze driehonderdduizend boeken is er niet één gered! Onze eerste zorg zal moeten zijn, om de boeken, welke onmisbaar zijn voor wetenschappelijk werk, te verschaffen. Om ons fonds te herstellen rekenen wij, daar wij op geen enkele publieke toelage aanspraak hebben, op de edelmoedigheid, waarmee de voorzienigheid ons te hulp zal komen.

Hetgeen der heropening der Leuvense Universiteit verhindert, is de algemene toestand, waarin België op dit ogenblik verkeert. Deze moeilijkheid bestaat in gelijke mate voor de vier universiteiten van

het land. De talrijke betuigingen van deelneming in ons ongeluk hebben ons zeer ontroerd. Wij werden uitgenodigd onze universiteit naar Holland en naar Engeland over te brengen. De universiteiten van Oxford en Cambridge waren de eerste, om ons gastvrijheid aan te bieden. Om redenen, te veel om hier uiteen te zetten, zijn wij tot het besluit gekomen, dat het zowel materieel als moreel onmogelijk is, buiten België, hetzij de gehele katholieke universiteit, hetzij een of andere faculteit tijdelijk over te brengen. Het is voldoende, op te merken, dat onze professoren, die uit Leuven gevlucht zijn, overal verspreid zijn en dat wij met de meesten geen briefwisseling kunnen voeren. Evenmin is het ons mogelijk, onze studenten te bereiken. Meer dan de helft der studenten bevindt zich onder de wapens en gij kent reeds de oproep der regering aan de Belgische jongelieden, die tot dusverre nog niet waren opgeroepen.

Toen wij, in de eerste dagen van oktober, te Brussel de uitnodiging van de universiteit van Cambridge ontvingen, werd in overeenstemming met alle professoren, die men op dat ogenblik kon bereiken, besloten, dat de Universiteit zelf zich niet kon belasten, om buiten Leuven colleges te organiseren. Maar, van dat ogenblik af, hebben zich verscheidene professoren beschikbaar gesteld, met volkomen goedkeuring van de academische autoriteiten, om gebruik te maken van de hun aangeboden gastvrijheid en zich naar Cambridge te begeven, teneinde daar individueel hun lessen voort te zetten voor diegenen van onze studenten, die zij daar zullen ontmoeten. Wij hebben onlangs vernomen van de hartelijke ontvangst, die zij in de oude en roemruchte Engelse universiteit hebben genoten. Deze maakt aanspraak op de onvergankelijke dankbaarheid van onze Alma Mater. Niet minder gelukkig waren wij, te vernemen, dat andere professoren van Leuven, die thans in Utrecht vertoeven, zich in

verbinding hebben gesteld met studenten-vluchtelingen in Holland. Ook zij kunnen, wij weten het, rekenen op de steun van de academische autoriteiten van uw land, dat reeds zo edelmoedig in deze droeve dagen zovele van onze landgenoten heeft opgenomen.

19 november 1914

Een ontredderde stad.

Men meldt ons uit Breda:

Bewoners van Leuven, die na de grote catastrofe naar Breda gevlucht waren, zijn dezer dagen teruggegaan, om te zien, hoe het met hun bezittingen stond en wat ervan kon worden gered.

Zo heeft de echtgenote van een Leuvens leraar enige dagen te Leuven vertoefd, in gezelschap van mevrouw Blankenhagen, de bewoonster van een kasteel nabij Leuven, dat door Belgen is geplunderd en waarvan destijds in de Nederlandse bladen de lotgevallen zijn vermeld.

Na een omslachtige en bezwaarlijke reis kwamen de beide dames te Leuven en vonden het huis van de leraar uiterlijk onbeschadigd. De deur was evenwel opengebroken en van binnen was het een en al verwoesting. Alle draagbare meubelen, ledikanten, zelfs buffetten en spiegels waren verdwenen en wat er nog was blijven staan droeg duidelijk de sporen van een ergerlijke baldadigheid. Stukgeslagen voorwerpen en meubelen lagen overal verspreid, kisten, koffers en kasten waren opengebroken en de inhoud was of meegenomen of door bevuiling onbruikbaar gemaakt. Blijkbaar had men ook nog naar verborgen schatten gezocht, want in de tuin was de grond op verschillende plaatsen omgewoeld, verder had men in de kamers het behangsel afgescheurd en zelfs de plankenvloer hier

en daar opgebroken. De diploma's en getuigschriften van de heer des huizes werden teruggevonden in een koffertje onder een hoop puin in de kelder. En zoals het in dit huis was, vonden de bewoners bijna overal hun eigendommen of verdwenen, of onbruikbaar gemaakt. Terwijl de dames met hun onderzoek bezig waren, vertelden hun enkele buren, dat zij enige dagen geleden nog het plunderend gespuis uit het huis hadden verjaagd. De buren hadden nog enkele voorwerpen van waarde gered en opgeborgen, totdat de eigenares ze kwam terughalen.

Ontzettend naargeestig was de aanblik van de verwoeste stad, de in puin gevallen huizen en de verlaten, doodse straten. Een groot gedeelte van de stad in onbewoonbaar, in vele huizen is geen water te krijgen en zijn de gasleidingen onbruikbaar. De industrie en de bedrijven staan zo goed als stil, alleen de bierbrouwerijen werken. Slechts hier en daar is een winkel en een enkel café open, en de voedingsmiddelen, benevens de artikelen van dagelijks gebruik zijn zeer duur. Een rond brood van ongeveer 1 kilo kost 70 centimes, voor petroleum vraagt men 75 centimes per liter en zo is alles naar verhouding.

Enige levendigheid in de stad brengt de markt, die geregeld wordt gehouden en waar de landlieden uit de omtrek boter, eieren en groenten trachten te verkopen.

Onder de armere bevolking en ook onder de werkloze ambachtslieden heerst bittere ellende. De mensen zitten opeengepakt in de armelijke woningen en in barakken, waar het dikwijls uit een hygiënisch oogpunt zeer slecht gesteld is. Zij, die hierin geen plaats kunnen vinden, zoeken zo goed en zo kwaad als het gaat hier of daar een verblijf en velen van die zwervers zoeken een toevlucht in de tomatenkassen in de omtrek van de stad.

Wie dan ook elders een onderdak kan vinden, blijft niet langer dan hoognodig te Leuven. Vanwege de Duitse overheid worden ten gemeentenhuize aan de noodlijdende bevolking bons voor soep verstrekt, waardoor de ergste nood tenminste enigszins gelenigd wordt. En in een zijstraatje, waar het vee voor de Duitse soldaten geslacht wordt, staat het volk zich te verdringen om wat darmen en afval machtig te worden.

De verstandhouding van de bevolking met de Duitse bezetting, die telkens verwisseld wordt, is bij voortduring goed.

Een Leuvenaar vertelde de dames nog, hoe op allerzielen op het Stationsplein, waar Leuvense burgers en Duitse soldaten begraven liggen, door een Duitse aalmoezenier een plechtige dienst is gehouden, waarbij de militaire muziek speelde en de soldaten godsdienstige liederen zongen, die op eenieder een zeer diepe indruk maakten. Midden op het plein was ter herdenking van de gevallenen een groot houten kruis opgericht.

Op het kasteel van de familie Blankenhagen bleek de toestand zoals destijds in de kranten beschreven. Aan het gebouw waren de pogingen tot brandstichting merkbaar en van de inboedel waren slechts de grotere stukken over. Mevrouw Blankenhagen was voornemens met toestemming en medewerking van de Duitse overheid, het overschot van de meubelen en kostbaarheden naar Nederland te laten vervoeren.

22 november 1914

Uit België.

Men meldt ons uit Hasselt op 20 november:

Te Landen is door de Duitse militaire overheid bekend gemaakt, dat heden (zondag) en maandag a.s. het treinverkeer met met Sint Truiden zal worden uitgeschakeld.

Te Tienen is bekend gemaakt dat op dezelfde dagen het verkeer naar het zuiden en naar het noorden zal worden opgeheven.

Men vermoedt dat dit in verband staat met grote verplaatsingen van troepen naar of van Duitsland. De laatste dagen kwamen dikwijls troepen over de spoorweg van Hoei, die naar men veronderstelt uit zuidwest Duitsland komen.

Te Luik kwamen vrijdag 500 man Franse krijgsgevangenen aan uit de richting Armentières. Onder hen bevonden zich 200 Turco's.

Twee bataljons herstelde soldaten, in de gevechten rondom Luik gewond, zijn vrijdag naar Brussel overgebracht. Van uit Diksmuide zijn 840 zwaar gewonde Duitse soldaten naar Luik gevoerd.

24 november 1914

Uit Brussel wordt bericht dat, toen in de hoofdkerk op de naamdag van koning Albert een Te Deum werd gezongen, de Duitse overheid onmiddellijk last gaf, het gezang te staken, hetgeen dan ook geschiedde.

25 november 1914

Leuvens Boekenfonds.

De minister van binnenlandse zaken heeft naar het centrum meldt, een brief gericht aan de Rijksarchivarissen, met de vraag, welke boeken door hun tussenkomst voor het Leuvense boekenfonds zouden worden afgestaan.

26 november 1914

Blijkens een bericht uit Leuven zijn daar de 24e dezer een aantal treinen met Duitse troepen doorgekomen in de richting van Brussel. Onder de soldaten waren veel matrozen. Een goederentrein volgde deze eindeloze stoet, meest platte wagens met planken, palen en bootjes. De trein stopte niet.

Arbeiders naar België.

Uit de Gelderse Achterhoek zijn een aantal arbeiders in de bouwvakken naar België vertrokken, waar ze door Duitse aannemers te Brussel aan het werk worden gezet tegen vergoeding van 10 mark per dag, met vergoeding der reiskosten.

29 november 1914

In Brussel mogen de Duitsers thans geen bons meer afgeven; alles moet contant worden betaald. Uit de oorlogsschatting van 45 miljoen wel te verstaan, waaromtrent indertijd bepaald is, dat zij in termijnen door de stad zou worden voldaan.

In Brussel trekken verschillende proclamaties, bekendmakingen en verordeningen de aandacht. Publiciteit is bv. gegeven aan de volgende "verordening": "De loop van alle burgerlijke gerechtelijke (zowel gewone als handelsrechtelijke) processen en termijnen, voor zover deze Duitsers, Oostenrijkers, Ottomanen en onderdanen van neutrale staten in de bezette streken van België betreft, zal van 1 augustus 1914 tot 15 november 1914 worden geschorst." Ook leest men er de van 13 november dagtekenende "bekendmaking" van de gouverneur van Brussel, generaal-majoor von Lüttwitz, als volgt luidende: "Aan alle leden van de burgerwacht, die zich nog niet hebben aangemeld bij het bureau der Militaire School wegens

afwezigheid, onwetendheid of door andere redenen, wordt bevolen zich voor de 20e dezer maand aan te bieden. Van deze dag af sleept niet verschijnen zware straffen met zich." En baron von der Goltz, veldmaarschalk en gouverneur-generaal van België, heeft zijn naam gezet onder de volgende "verordening": "De verordening van de Koning der Belgen van 3 augustus 1914 nopens de terugtrekking van banktegoed blijft met de beperking, die zij naar de verordening van de koning der Belgen van 6 augustus 1914 en met de uitbreiding, die zij naar de verordening van 23 september 1914 (wet- en verordeningsblad van de bezette streken van België, n° 4) verkregen heeft, tot 31 december 1914 in kracht. Brussel, 20 november 1914."

2 december 1914

Duitsland en de Nationale Bank van België.

Naar aan de Telegraaf wordt geseind, schrijft de correspondent van de Vossische Zeitung te Berlijn uit Brussel o.a. het volgende:

Binnen enkele dagen zal de Belgische Nationale Bank niet meer als circulatiebank in aanmerking komen. Deze maatregel was noodzakelijk, omdat de bestuurders van deze Bank (een naamloze vennootschap, als staatsbank) alles gedaan hebben om het werk van het civiele bestuur van het generale gouvernement te bemoeilijken, wiens taak het was om zo spoedig mogelijk handel, verkeer en industrie te doen herleven. Toen de toestand midden augustus voor België kritiek werd, verhuisde de Nationale Bank met de regering naar Antwerpen en enige dagen vóór de val van Antwerpen, vertrokken de toonaangevende beambten, o.a. de vroegere minister van financiën, Liebaert, naar Londen, waar zij een filiaal van de Belgische Nationale Bank hebben opgericht. Natuurlijk

nam men de gehele goudvoorraad mee en alle banknoten. Op die manier werd zoveel geld aan het verkeer ontnomen, dat er gebrek aan wisselgeld ontstond en grote calamiteiten voor de Belgische nijverheid, handel en industrie dreigden. Deze toestanden moesten veranderd worden; het filiaal van de Nationale Bank te Brussel zou nu kleine bankbiljetten uitgeven. Het centrale bestuur van deze bank te Londen, weigerde echter de toezending van de clichés en bemoeilijkte in alles het Duitse bestuur in België. Daarop nam von der Goltz het besluit de uitgifte van banknoten door de Nationale Bank te verbieden; bankbiljetten, die door deze bank te Londen uitgegeven worden, zijn in de bezette Belgische provincies verboden. Het privilege om bankbiljetten uit te geven, zal aan een andere bank gegeven worden. Hiermee kunnen dan vermoedelijk de gemeenten een overeenkomst treffen. Verschillende Belgische banken gaan akkoord met deze maatregelen; ook zij schijnen het passieve verzet van de Nationale Bank in het geheel niet goed te keuren.

(Deze maatregel komt, na de berichten, welke er in de laatste tijd in de Duitse bladen verschenen zijn, niet onverwacht. Het verdient de aandacht, dat er in het bericht van de Vossische Zeitung met geen enkel woord wordt gezinspeeld, dat de Belgische bankbiljetten niet voldoende gewaarborgd zouden zijn. In de voorlopige berichten van de Duitse bladen was dit, zoals men zich zal herinneren, niet het geval. Het Belgische standpunt is door een van onze medewerkers in ons ochtendblad van vrijdag jl. voldoende toegelicht. – Redactie)

3 december 1914

Van Brussel naar Havre in november 1914.

Havre, 27 november.

In de goede stad Brussel, waar het leven anders zo gemakkelijk en prettig is, heb ik het in deze dagen niet kunnen uithouden. Sedert de verandering smaakte het er mij niet meer; ik weet niet wat het was, maar ik had er geen rust. Ik kende mijn Brussel niet meer, ik vond het er zo vreemd en voelde wij er niet meer thuis. Het was of iemand, waar ge veel van houdt, u verlaten had en als enige herinnering een portret met een rare hoed op of een japon aan, die in het geheel niet bij de afgebeelde persoon behoorde, had achter gelaten.

Een reden om te vertrekken was spoedig gevonden. Als wij ons van de theoretische zetel der Belgische regering eens naar de werkelijke verplaatsten, en een reis ondernamen van Brussel naar Havre? Wij weten zo weinig van wat er daar eigenlijk gebeurt en de dagbladen geven daarover niet dan zeer vage berichten. Mij dunkt, talrijke lezers van onze krant, niet het minst de Belgische, zullen zeker gaarne vernemen hoe dat daar te Havre allemaal toegaat.

Het plan was echter sneller gemaakt dan uitgevoerd, want, wie ondervond het niet reeds, reizen in deze tijden is geen pretje en het kost een massa tijd. In het gewone doen zou een tocht van België's hoofdstad naar Havre zo erg niet zijn, maar nu werd het een hele expeditie, waarover het zo waar de moeite is in de krant te schrijven! Wie zou dat ooit gedacht hebben?

Met spoorboekjes hebben wij niets te maken. De met veel ophef aangekondigde Duitse trein van Brussel naar Antwerpen, over Leuven, Aarschot, Lier, zullen wij niet gebruiken, want de uren van vertrek en vooral die van aankomst lijken ons te onzeker. Auto's, door dienstvaardige vrienden aangeboden, moeten wij ook afslaan, daar van hogerhand dit vervoermiddel in de laatste weken op allerlei wijzen wordt tegengewerkt, en het bij het ondernemen van

deze reis ons hoofddoel moet blijver er te “komen.” Dan bestaat er nog een bootverbinding naar Willebroek, maar de ondervinding die vrienden daar onlangs mee opdeden - zij werden onderweg vastgehouden, mochten de nacht in het roefje doorbrengen en werden ’s morgens weer bij hun punt van uitgang aan land gezet - lokt ons niet tot een proef aan. Wij besluiten dan maar tot een primitief, doch tot nu toe door ons doeltreffend bevonden vervoermiddel, het karretje.

Eerst echter moeten wij ons onderwerpen aan de ijzeren wetten van de voorlopige Duitse regering en een Passierschein halen in een der vele burelen, waar voornoemd bewind zijn zetels heeft opgeslagen. Wij worden bijzonder vlug geholpen, en tegen betaling van vijf frank zijn wij weldra in het bezit van een papier dat ons vergunt te reizen “nach Holland über Antwerpen mit Eisenbahn und Fuhrwerk.”

Bij dit soort reizen, in het jaar 1914, weet men wel wanneer men weggaat, maar niet wanneer men aankomt, zodat het beter is zo vroeg mogelijk te vertrekken. Wij nemen dan ook om zeven uur ’s ochtends de elektrische tram naar Vilvoorde, wat bij deze nijpende koude waarlijk geen pretje is. In deze plaats vinden wij een grote keuze aan karretjes (kerrekes heten die hier), open en dicht, maar wij betreuren het toch dat de mensen zo gauw de voorvaderlijke reiskoetsen tot brandhout bestemd hebben, want nu gaat het een flink aantal kilometers een koude expeditie worden.

Het karretje, waarop ik met een zestal lotgenoten, waaronder twee Hollanders, plaats neem, heeft een jammerlijk paard voor zich staan, maar wij moeten het voor lief nemen; het karretje zelf dient hoogstwaarschijnlijk in het gewone leven (hoe ver geleden!) tot het vervoer van melkemmers of botervaten, maar is nu door een zeer

voorlopige huif overdekt, die ons althans een beetje beveiligt tegen de ijzige wind. Zo sukkelen wij, het paardje staat niet scherp, langs de spiegelgladde straatweg op Mechelen toe, dat wij heus niet triomfantelijk binnenrijden. Langs de puinhopen der straten en de gehavende St. Rombout bereiken wij de Grote Markt, waar men gemakkelijker hulzen en fragmenten van granaten dan wat te eten kan kopen, maar daarom niet getreurd, want de inwoners zijn er veel ongelukkiger aan toe dan wij; tientallen haveloze en verkleumde kinderen bedelen om een aalmoes en de oude landstormers zien er in de sneeuw al weinig gelukkiger uit.

Van Mechelen naar Oude God bij Antwerpen voert de weg langs de slagvelden en door de verwoeste dorpen Eppegem en Zemst en voorbij het fort Walem, maar hoe ziet alles er nu anders uit onder het witte sneeuwkleed! Voor enkele dagen, toen ik hier ook voorbij reed, deed de najaarszon de ellende der verlaten loopgraven, der verwoeste huizen en der simpele grafheuvels zo duidelijk uitkomen, en nu, nu heeft een witte wade alles overdekt; de graven, de krijgswerken zijn één met het omliggende veld en de aan flarden geschoten muren en daken met pakken sneeuw op de naakte stenen en gebinten zouden schilder of fotograaf verrassende onderwerpen bieden.

Wij moeten echter nog verder, naar Merksem, om daar midden in de velden te zien of er nog een trein naar Roosendaal rijdt.

Het is avond geworden en de wind blaast snerpend over de wijde vlakten, zodat wij blij zijn de twee uur, die wij blijken te hebben, in een staminee te kunnen doorbrengen, waar de vriendelijke waardin ons haar wederwaardigheden gedurende het bombardement verhaalt. In een koude, slecht verlichte “neutral”-trein bereiken wij

eindelijk Roosendaal, waar wij met een zucht van dankbaarheid het vaderlandse perron eerbiedig groeten.

’s Avonds bereiken wij Vlissingen nog en kunnen op de boot onze vermoeide en verkleumde ledematen te ruste leggen; wij hebben een dag van zestien uur reizen achter de rug!

De “Mecklenburg” is stampvol Belgen; de blijdschap hun ongelukkig vaderland te kunnen ontvluchten maakt ze spraakzaam en zo horen wij het laatste nieuws uit Luik, uit Charleroi, uit Maubeuge. Hun verhalen zal ik u nu niet oververtellen, zij zijn van een vreselijke eentonigheid, en gij kunt ze u, helaas, al voorstellen. Toch treft het tragische van deze voortdurende volksverhuizing u telkens weer diep; de gedweeë berusting in al die ellende, omdat het nu toch eenmaal niet anders kan, grijpt de toeschouwer fel aan en geeft een somber gevoel van machteloos verzet.

In Folkestone laten de Engelsen ons zien dat zij de gemakkelijke controle op het binnenkomen, die hun eilandenrijk hun geeft, weten op prijs te stellen. Vooral wij Nederlanders genieten hun bijzondere belangstelling. Nadat de dokter ons voorhoofd en polsen heeft bekeken, komen de paspoorten aan de beurt en als ik mijn Nederlandse pas getoond heb, glimlach ik in vriendelijk herkennen tegen de “special constable”, die mij kort geleden ook al te pakken had. Wij gaan met een drietal landgenoten naar een apart vertrekje op de kade, waar onze paspoorten nog eens extra worden nagelezen en wij ondervraagd worden omtrent de brieven en papieren, die wij bij ons hebben. Wanneer ik enige introductiebrieven laat zien, die klinken als een klok, vraagt de, trouwens bijzonder welwillende Engelsman, waarom op mijn paspoort geen “journalist” staat, en begrijpt dadelijk, wanneer ik hem uitleg, dat dit nu juist niet ter vergemakkelijking van mijn

vertrek uit Brussel gestrekt zou hebben. Hij heeft een lach van verstandhouding en wenst mij veel goeds toe.

De volgende morgen heb ik juist de tijd om bij de Franse consul mijn pas te laten aftekenen en neem de boot naar Boulogne, omdat die voor Dieppe die dag niet afvaart. Van Boulogne kom ik na een reis van tien uren te Rouen, waar overnacht moet worden, want nachttreinen rijden er niet.

6 december 1914

Generaal von Bissing, de nieuwe gouverneur-generaal van België, heeft te Brussel zijn ambt aanvaard.

7 december 1914

Het Duitse bestuur in België deelt mee, dat de scheepvaart weer kan worden uitgeoefend op de volgende Belgische waterwegen:

1. De Maas van de Nederlandse grens tot Namen;
2. Het verbindingskanaal van Luik naar Antwerpen, alsmede het zijkanaal over Turnhout;
3. Het kanaal van Brussel naar de Schelde;
4. Het kanaal van Leuven naar de Schelde;
5. Het kanaal van Charleroi naar Brussel;
6. De Dender van Aalst tot Dendermonde;
7. Het kanaal Gent-Terneuzen;
8. Het kanaal Gent-Oostende;
9. Het kanaal Brugge-Zeebrugge;
10. De Schelde van Dendermonde tot de Nederlandse grens.

Passierscheine voor de vaart op deze waterwegen zijn te verkrijgen te Brussel en Antwerpen.

De verwoeste Universiteitsbibliotheek te Leuven.

Dr. Frans Pansers schrijft in De Tijd:

In de jongste aflevering van het “Zentralblatt für Bibliothekwesen” (Nov. 1914) wordt op blz. 476 een schrijven vermeld van het Duitse bestuur te Brussel aan prof. Adolf Harnack, directeur-generaal van de Koninklijke Bibliotheek te Berlijn. Het luidt vertaald als volgt:

Brussel, 29 oktober 1914.

Hooggeëerde Excellentie.

Op uw hooggewaardeerd schrijven van 21 oktober 1914 kan ik slechts mededelen, dat bij het onderzoek der puinhopen van de Universiteitsbibliotheek te Leuven, kort na het brandongeluk, helaas geen hoop meer overgebleven is op het behoud van bruikbare overblijfselen der boeken en handschriften. De opruiming ter plaatse, waar de brand heeft gewoed, geschiedt onder bestendig toezicht van de tegenwoordige burgemeester van Leuven, Dr. Nerincx, professor aan de Universiteit, die op de zorgvuldigste wijze zou zorg dragen voor de berging van niet-verbrande boeken.

Er zijn echter tot nu toe geen overblijfselen gevonden, en er bestaat ook geen hoop, dat er gevonden worden.

Met de meeste hoogachting,

Van Uwe excellentie

De dienstwillige dienaar,

(w. g.) Dr. Sandt

Hier wordt dus van officiële Duitse zijde bevestigd, wat door de enen gevreesd, door de anderen tegengesproken werd, dat er nl. van de Leuvense universiteitsbibliotheek niets bruikbaars gered is.

Zoals uit hetzelfde “Zentralblatt”, blz. 474 blijkt, zijn met de Leuvense brand niet alleen Leidse handschriften verloren gegaan, doch ook enige stukken van de Koninklijke Bibliotheek te Dresden.

Verder wordt het verlies van de Leuvense bibliotheek als van minder belang voorgesteld. “Onder de Belgische bibliotheken, zo luidt het letterlijk, is de Leuvense er één, van wie het verlies wel het gemakkelijkste te boven te komen is.” De bibliotheek telde ongeveer 230.000 banden. Over de inhoud is niets naders bekend, bijzonderlijk ook niet over de zogenaamd “waardevolle handschriften”; de weinige handschriften, welke door Haenel en op enige andere plaatsen worden genoemd, schijnen zonder betekenis te zijn. Drukken van de 15^{e} en 16^{e} eeuw schijnen er voorhanden te zijn geweest, maar ook hierbij blijft het twijfelachtig, of werkelijk onherstelbare dingen daaronder waren. Zeer zeker is de vernietiging van een bibliotheek altijd betreurenswaardig maar bij de onuitsprekelijke offers aan bloed en goed die deze oorlog eist, speelt zij werkelijk geen opmerkelijke rol.

Tenslotte leest men nog in het “Zentralblatt”: “Naar het schijnt is er ook geen beambte bij de hand geweest, die de Duitse troepen, welke andere kunstwerken met eigen gevaar gered hebben op de bescherming der bibliotheek had kunnen opmerkzaam maken.”

Ook wordt op blz. 476 nog het volgende gezegd aan het adres van het Nederlandse tijdschrift “Het Boek”: “Juist bij het in orde brengen van het zetsel van dit vel ontvangen wij de oktoberaflevering van “Het Boek”, waarin de redacteur C. P. Burger Jr., bibliothecaris van de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam, zonder enig begrip van de toestand en zonder over de schuldige Belgen ook slechts één woord te zeggen, de zaak weer zó voorstelt, alsof de bibliotheek en andere historische monumenten door de

Duitsers opzettelijk verwoest zouden zijn. Wij kunnen daartegen slechts met kracht protesteren."

Een en ander wordt hier uit het "Zentralblatt" medegedeeld ter toepassing van het "audi et alteram partem", waaraan de Nederlandse pers, juist omdat zij neutraal is, steeds trouw wil blijven. Te gelegener tijd zal zij ook van eventuele tegenspraak verslag geven.

12 december 1914

Leuven. (Ingezonden stuk).

Onder het hoofd "De nood in het Belgische land" komt in uw ochtendblad van woensdag 25 november een beschrijving voor over de ellende te Leuven, u bezorgd door een aangekomen inwoner van Leuven te Breda. Reeds vroeger werd door u een bericht, eveneens uit Breda, opgenomen van mevrouw Blanckenhage-de Villandrag, dat ook een verkeerde voorstelling gaf van de hier heersende toestanden.

Het is voornamelijk om twee redenen dat ik als Hollander te Leuven woonachtig en aldaar teruggekeerd sedert begin september, mij verplicht gevoel een waar beeld der bestaande toestanden aan uw blad te doen toekomen: 1°. Om de in Holland vertoevende familieleden van velen onzer burgers en geïnterneerde soldaten niet nodeloos te verontrusten; 2°. Om ons stadsbestuur niet bloot te stellen aan onverdiende kritiek.

Van de 8920 woningen te Leuven zijn er 1033 (helaas de beste) een prooi der vlammen geworden. Nadat de bevolking op bevel der Duitsers de stad had verlaten, keerde er spoedig een gedeelte terug en toen ik op 8 september eveneens terugkwam trof ik er niet meer dan 5000 inwoners van de 43.000. Dat cijfer bedraagt nu 39.000,

doch hieronder zijn begrepen vele uitgewekenen van het platteland, naar hier gevlucht tijdens de gevechten.

Een groep burgers, verbonden aan de ambulance gevestigd in het “Institut Supérieur de Philosophie”, alwaar Belgische en Duitse gewonden worden verpleegd, nam kort na de ramp het initiatief tot instelling van een voorlopig stadsbestuur. Aan het hoofd hiervan werd als waarnemend burgemeester gekozen de heer A. Nerinckx, professor in het internationaal recht aan de Hogeschool te Leuven.

Wat Leuven hem en zijn medearbeiders is verschuldigd past mij niet thans in uw blad neer te schrijven; ik ben er van overtuigd, dat dit later door de bevoegde autoriteit en de Leuvense burgerij op ondubbelzinnige wijze zal worden getoond. Ook zal de geschiedenis der stad Leuven recht doen wedervaren aan het optreden van de Ober-Leutnant Teleman, verbonden aan de “Kommandantur Löwen”, die met wijs beleid het voorlopige stadsbestuur der zo zwaar beproefde stad is tegemoet getreden.

Inmiddels zijn de wethouders en vele der raadsleden terug opgenomen in de raad der vroede vaderen en het is aan de eendrachtige samenwerking te danken, dat de toestand in Leuven meer dan draaglijk is te noemen …

13 december 1914

Voor de universiteit van Leuven.

Curatoren der universiteit van Amsterdam hebben zich de vraag gesteld of, nu de ramp die Leuven getroffen heeft, ook de boekerij der daar gevestigde universiteit heeft doen verloren gaan, de universiteit van Amsterdam haar zusterinstelling te hulp zou kunnen komen, door een aantal dubbels der

universiteitsbibliotheek beschikbaar te stellen voor de wederopbouw der Leuvense universiteitsbibliotheek.

De curatoren hebben die vraag in bevestigende zin beantwoord waarbij zij echter opmerken, dat eerst door nader overleg met de bestuurders der Leuvense bibliotheek zal kunnen blijken, welke der beschikbare dubbels aldaar van nut kunnen zijn, zodat voorlopig met een in algemene termen gehouden aanbod zal moeten worden volstaan. Volgens mededeling van de curatoren heeft de bibliothecaris van onze universiteitsbibliotheek zijn instemming met dit denkbeeld betuigd.

Zij stellen nu de raad voor, hen te machtigen zodra de gelegenheid daartoe gunstig zal zijn, de in de bibliotheek der universiteit aanwezige dubbels, welke daar gemist kunnen worden, beschikbaar te stellen voor het herinrichten van de Leuvense universiteitsbibliotheek.

14 december 1914

Het museum te Brussel.

Berlijn, 12 december. In tegenspraak met het oude bericht, dat de vleugels van van Eycks Gentse altaarstuk, voorstellende Adam en Eva, op last van Wilhelm Bode uit het museum te Brussel naar Duitsland zijn gebracht, zij verklaard, dat die twee stukken, evenals alle kostbare schilderijen, nog altijd in de kelder van het museum geborgen zijn. Fierens Gevaert, die voortdurend als directeur van het museum dienst doet, heeft ze daar bij het begin van de oorlog laten brengen.

17 december 1914

Te Brussel schijnen thans de dragonders van de lijfgarde (witte uniform) te zijn aangekomen.

18 december 1914

Maurice Maeterlinck heeft dezer dagen in een voordracht te Milaan gezegd dat de Duitsers te Brussel een aantal gebouwen hebben ondermijnd, om die bij een terugtocht in de lucht te doen springen. Van Duitse zijde wordt ons nu geschreven dat die bewering geheel uit de lucht gegrepen is.

22 december 1914

Een vlieger boven Etterbeek.

Brussel, 21 december. Naar de ochtendbladen mededelen, vloog gisteren namiddag een vijandelijke vlieger over het vliegterrein in de voorstad Etterbeek en trachtte er bommen te gooien. Hij werd echter door het vuur der Duitse soldaten verdreven.

Van het begin van het kalenderjaar 1915 af zijn de Duitse postkantoren te Brussel en Verviers gemachtigd om alle bij de posterijen aangeboden Duitse kranten en tijdschriften ter bestelling aan te nemen.

23 december 1914

Een telegram uit Bergen heeft ons reeds gemeld, dat een vlieger van de bondgenoten over Etterbeek is gevlogen. Aan de Times werd er eergisteren nog het volgende over gemeld:

Een vlieger van de bondgenoten heeft vanmiddag 12 bommen geworpen op de zeppelinloods bij Brussel.

Schending van het volkenrecht in België.

De officiële Belgische commissie, die, zoals men weet, ingevolge opdracht van de Belgische regering, een onderzoek instelt naar de door de Duitsers in België gepleegde schending van het volkenrecht en van de oorlogswetten en –gebruiken, heeft haar zevende rapport aan de Belgische minister van justitie uitgebracht. In de aanhef van dit rapport zegt de commissie:

Mijnheer de minister, de commissie van onderzoek heeft er in haar tweede rapport op gewezen, dat er door de Duitsers uitzetbare kogels zijn achtergelaten op het slagveld van Werchter en dat medische certificaten bevestigen, dat de Belgische soldaten door kogels van die soort getroffen zijn. Het Duitse leger, dat in België optreedt, is voortgegaan gebruik te maken van de verboden kogels.

De commissie van onderzoek drukt dan in haar rapport enige documenten, die, naar zij zegt, het bewijs leveren voor haar bewering. Het eerste document is een rapport van de dokters Attichaun en Van de Maele, waarvan zij zeggen na het gevecht bij Werchter op 26 augustus een soldaat verpleegd te hebben van het 5^{e} regiment lansiers, die aan de linker onderarm een kwetsuur had, waarvan de omvang en het uitzicht hen doen geloven, dat ze slechts van een ontplofbare kogel afkomstig kan zijn, daar er geen enkele granaat bij het optreden van de vijand tegen de lansiers is afgeschoten.

Majoor Dubois, toegevoegd aan de staf, schrijft: De hierbij gevoegde ontplofbare kogels voor geweer en pistool zijn opgeraapt te Werchter op de door de vijand dinsdagavond 25 augustus verlaten stelling.

Dr. Léon Pierre en dr. Couvreur hebben stukken opgemaakt, waarin zij verklaren gekwetsten onder behandeling gehad te hebben, die in de gevechten bij Lubbeek en Kapellen in september door dumdumkogels gekwetst zijn.

Eind september schreef luitenant-generaal Clooten uit het hoofdkwartier te Gent aan de minister van justitie: ik heb de eer u hierbij dozen voor kogels van het zogenaamde dumdummodel te zenden, die gevonden zijn op de Hannoverse eerste luitenant von Hadeln, die door mijn troepen te Ninove gevangen genomen is.

Deze dozen zijn thans nog in het bezit van de commissie van onderzoek, die ze door een vakman heeft laten nakijken, de wapenhandelaar Rousseaux, te Antwerpen. Zijn conclusie was, dat daarin uitzetbare dumdumkogels voorkomen, kogels die fabrieksmatig uitzetbaar gemaakt zijn. Volgens de vakkundige zou het niet mogelijk zijn ze aldus met de hand te maken.

25 december 1914

De Duitsers in België.

Brussel, 24 december. De 9e van deze maand is gravin Marie Louise de Mérode, echtgenote van de opperhofmaarschalk van de koning der Belgen, op reis van Antwerpen naar Brussel, door een Duitse wachtpost aangehouden. Bij onderzoek van haar bagage werden daarin verscheidene papieren gevonden, die de verdenking wekten dat het grafelijk echtpaar betrekkingen onderhield met Engeland en Frankrijk, die voor de belangen van Duitsland schadelijk konden zijn. De papieren bewezen op zichzelf geen schuld, maar waren toch zo bezwarend, dat een behandeling voor een krijgsraad nodig scheen en bevolen werd. Het geldt hier namelijk een misdrijf, dat volgens de Duitse krijgswet met de dood of met tuchthuis wordt gestraft.

Naar wij vernemen, is de zaak de 22e dezer te Brussel behandeld. De krijgsraad heeft een vrijspraak geveld, daar de stukken, waarop de verdenking rustte, niet voldoende waren om de schuld voor bewezen te houden.

Ondanks de vrijspraak had de gouverneur-generaal in België het recht om de verdachten naar een Duits gevangenenkamp te laten brengen. Dat hij van dat recht geen gebruik heeft gemaakt, berust stellig op overwegingen, door grootmoedigheid ingegeven.

28 december 1914

Een aanval op de luchtschiploods bij Brussel.

Londen, 27 december. Donderdag ll. heeft commandant Davies van de marinevliegdienst, volgens een mededeling van de Engelse admiraliteit in een tweedekker een bezoek aan Brussel gebracht, met het doel om 12 bommen op de luchtschiploods waarin, naar het heette, een Duits Parseval-luchtschip lag, te werpen. Er werden 10 bommen gegooid, maar wegens de rook die uit de loods opsteeg, was de uitwerking ervan niet te zien.

2 januari 1915

Berlijn, 2 januari. De Norddeutsche Allgemeine Zeitung schrijft:

Men heeft een bericht verspreid, dat Duitsland aan het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken te Washington ambtelijk had medegedeeld, dat de toelating van Amerikaanse consuls in België nu van de goedkeuring van de militaire overheid afhing en dat het wenselijk was, dat enige consuls ten minste voor enige tijde van hun post werden ontheven.

Dit bericht is in strijd met de waarheid. De Duitse regering heeft niet alleen aan de Amerikaanse regering, doch aan alle onzijdige en ook aan de verbonden regeringen medegedeeld, dat zij de besluiten van de vroegere consuls in de door het Duitse leger bezette gebieden, dus niet alleen in België, als voor haar niet bindend beschouwt. Aan de regeringen is echter gelijktijdig medegedeeld dat aan haar wensen met betrekking tot de toelating van consuls gaarne zou worden tegemoet gekomen. Alleen moest natuurlijk een uitzondering gemaakt worden voor de gebieden, waarin nog krijgsverrichtingen plaats hebben. Ook is verzocht slechts personen te benoemen, van wie de aan Duitsland vriendschappelijke gezindheid of ten minste onzijdigheid vaststond. Tevens werd het verzoek gedaan, om ook in België de voormalige consuls van hun ambt te ontheffen.

De Amerikaanse consul-generaal te Antwerpen nam onmiddellijk na de verovering van de stad onder Duitse militaire bescherming zijn werkzaamheden weer op. Te Luik is op verzoek van de Nederlandse regering reeds een Nederlandse consul. Overigens zijn Belgen als zodanig uitdrukkelijk toegelaten en is het te verwachten, dat de benoeming van andere consuls in de eerste plaats in genoemde steden en te Brussel volgen zal.

Men kan echter niet verwachten, dat de Duitse regering Belgische burgers met bepaald vijandige gezindheid als consuls in het bezette gedeelte van België zal toelaten. Deze aangelegenheid is van groot belang. In België zijn nl. totnogtoe bijna 300 Belgische onderdanen als consul van de verbonden mogendheden en van onzijdige staten opgetreden.

3 januari 1915

Onder het hoofdje “De Belgische prinsessen” schrijft de Vingtième Siècle: Prinses Charlotte, de ongelukkige echtgenote van wijlen keizer Maximiliaan, heeft haar kasteel Bouchout bij Laken, dat door de Duitsers is ontzien, verlaten. De Oostenrijkse vlag is er na de intocht der Duitsers in Brussel gehesen, daar de prinses door haar huwelijk Oostenrijks onderdaan is geworden.

Prinses Stefanie verpleegt gewonden in een Hongaarse ambulance. Haar echtgenoot, graaf Lonyay, vecht tegen de Russen.

Prinses Clémentine en haar echtgenoot, prins Napoleon, vertoeven in Engeland en prinses Louise te Parijs.

4 januari 1915

Onze correspondent te Middelburg schrijft ons:

Een onzer stadsgenoten is verleden week naar België geweest en deelde ons o.a. het volgende mee van de opgedane ervaringen:

Van Antwerpen naar Brussel ging de reis per rijtuig en behalve de reeds bekende verwoestingen, vielen o.a. de vele witte vlaggetjes op, merendeels stokken met zakdoeken, die nog steeds uit de huizen langs de weg waren uitgestoken. Te Brussel wordt voornamelijk de afwezigheid van de meer gegoeden gevoeld, waardoor luxezaken en dergelijke bijna niets te doen hebben. De armoede is groot, waarbij nog komt, dat het brood, dat aan de burgerij verstrekt wordt, bijna niet te eten is.

’s Avonds werd onze reiziger aangehouden, omdat zowel zijn naam als zijn uiterlijk veel gelijkenis had met die van een Nederlander, die men zoekt. Na onderzoek werd hij echter weer vrijgelaten. Hem werd aangeraden om niet over Antwerpen, doch over Duitsland

terug te gaan. Toen hij echter de volgende dag naar de commandantuur ging om een pas, werd hij weer aangehouden en het duurde tot ’s avonds zes uur eer hij weer vrij was. Toen kreeg hij ook zijn pas. Nog trof het onze zegsman, dat te Brussel bijna iedere Belg de nationale kleuren draagt.

9 januari 1915

Rotterdam. Een Belgische dame uit Brussel, hier ter stede teruggekeerd, heeft ons enige bijzonderheden medegedeeld over de beste wijze van reizen naar België.

De trein die ’s ochtends om 9 u 18 van hier naar Roosendaal vertrekt is het meest aan te bevelen. Van Roosendaal gaat men dan om half twaalf naar Antwerpen, waar men ’s middags om drie uur aankomt en tot half acht moet wachten op de trein naar Brussel, waar men ’s avonds om elf uur aankomt.

Aan de grens en in Antwerpen is de controle op de passen zeer streng. Bovendien wordt elke passagier aan den lijve onderzocht of hij ook brieven bij zich heeft. Te Brussel bij aankomst is geen pasvisitatie, wel bij vertrek.

De terugreis naar hier gaat heel wat moeilijker, daar de trein van 6 u 28 uit Brussel vertrekkend, gewoonlijk de aansluiting van half negen te Antwerpen mist. Men doet dan het best een karretje naar Putte bij de grens te nemen. Die tocht duurt 2 ½ uur. Na pasvisitatie en 200 meter lopen tot over de grens kan men de stoomtram naar Bergen op Zoom nemen en vandaar over Roosendaal terugkeren. Aankomst te Rotterdam ’s middags om half vijf.

Aan Nederlanders in België wordt alleen nog een pas verleend, wanneer men zich verbindt niet naar België terug te keren. Intussen

zal deze bepaling vermoedelijk over een dag of veertien worden ingetrokken.

Het is in Brussel en Antwerpen volkomen rustig.

12 januari 1915

Zowel in de omgeving van Gent als te Brussel wordt nog steeds door de Duitsers druk gebouwd aan een grote luchtschiploods.

15 januari 1915

Van Belgische zijde.

De Belgische legatie alhier verzoekt ons de volgende nota te publiceren betreffende de aanrandingen, waaraan de Duitsers zich hebben schuldig gemaakt in België ten aanzien van de katholieke kerk:

De katholieke kerk schijnt vooral van de inval der Duitsers in België te lijden te hebben gehad. De kerken en de godsdienstige instellingen zijn vernield of ontwijd in bijna alle plattelandsgemeenten in vele steden, waar de Duitse troepen door getrokken zijn; meestal zijn ze in stallen of gevangenissen veranderd; in verschillende gemeenten zijn heilige vaten, die niet naar een veilige plaats waren gebracht, geroofd.

De geestelijken zijn in het bijzonder het mikpunt geweest van de aanvallen, door de Duitse soldaten bedreven. In de bisdommen Luik, Namen, Mechelen en Gent zijn talrijke priesters en monniken gefusilleerd of opgehangen, velen zijn naar Duitsland overgebracht, waar enigen van hen op een afschuwelijke manier schijnen te zijn behandeld. Velen zijn beledigd, bedreigd en schandelijk mishandeld.

Te Leuven is een groep van meer dan 70 burgers, waaronder zich een Amerikaanse en een Spaanse priester bevonden, de 27e augustus voortgesleept en op alle manieren beledigd; elk ogenblik werden zij bedreigd te zullen worden doodgeschoten, en eindelijk werden zij naar de kerk van Kampenhout gebracht, waar ze werden opgesloten en de nacht moesten doorbrengen.

De 21e augustus is de pastoor van Buken De Clerck gevangen genomen door de Duitse soldaten op beschuldiging op hen te hebben geschoten, hetgeen geheel en al onwaar was, daar hij ongesteld was en hij sedert geruime tijd geen dienst meer kon doen. De arme zieke werd op een kanon geplaatst, en is er vervolgens weer af gerukt en in een kuil geworpen. Daarna grepen de soldaten hem bij armen en benen en sleepten hem zo over het plaveisel. Op die wijze gemarteld en totaal uitgeput, zegde de grijsaard dat hij liever wilde sterven, dan langer dergelijke wreedheden te verdragen. Hij is toen gefusilleerd.

De pastoor De Clerck was 83 jaar oud.

Een getuige verklaart het volgende:

“Ik heb de pastoor van Gelrode de 24e augustus te Aarschot met 3 gewonden zien aankomen; de Duitsers beweerden, dat hij een Engelse spion was. Ze geleidden hem naar het stadhuis, waar ze hem mishandelden. De volgende dat heeft men hem vóór de kerk gebracht; hij werd eerst hevig geslagen met de geweerkolven en daarna doodgeschoten. Zijn lijk bleef tot de volgende morgen op de grond liggen, daarna werd het in de Demer geworpen.”

Een priester, die wonderbaarlijk aan de dood ontsnapt is, verklaart het volgende:

Dinsdag 15 augustus, tegen 9 uur, kwamen de Duitsers plotseling als een zwerm in het dorp Schaffen. Onder voorwendsel dat men op hen geschoten had, hetgeen geheel en al onwaar is, en waaraan niemand zelfs gedacht had, begonnen ze te moorden, brand te stichten en te plunderen. 170 huizen, waaronder het stadhuis en de pastorie, zijn geheel verbrand; 23 burgers, waaronder de notarisklerk, werden vermoord. Ik viel in handen der beulen. Ze hebben mij op alle manieren mishandeld; ze hebben voor mij een galg opgericht en zegden dat ze me gingen ophangen; ze hebben mij gedwongen geruime tijd in de zon te kijken. Ze hebben de smid, die met mij was gevangen genomen, de armen stuk geslagen en daarna hebben ze hem gedood.

Op een gegeven ogenblik hebben ze mij gedwongen het brandende huis van de burgemeester binnen te gaan en mij er daarna uitgehaald. Dat ging zo de hele dag door. Tegen de avond hebben ze mij de kerk laten zien, en zegden mij, dat het de laatste keer was, dat ik ze zou zien.

Tegen kwart voor zeven hebben ze mij in vrijheid gesteld, terwijl ze mij met ruiterzwepen sloegen. Ik baadde in mijn bloed en lag op de grond. Op dat ogenblik liet een officier mij opnemen en beval mij te vertrekken. Op een afstand van 200 meter hebben ze op mij een vijftigtal schoten gelost, zodat de kogels om mijn hoofd suisden. Ik werd niet getroffen, ik viel en bleef voor dood liggen. Dat was mijn geluk. Ik bleef daar de hele nacht onder een heester liggen, halfnaakt, met verscheurde kleren, blootshoofds. De Duitsers geloofden dat ze mij gedood hadden. Het gelukte mij Diest te bereiken.”

De commissie van onderzoek heeft getuigenissen verzameld, volgens welke alleen in het bisdom Mechelen 26 priesters zonder enige aanleiding zijn gedood.

Dezelfde gruwelen zijn in de andere bisdommen bedreven.

In het bisdom Luik zijn een tiental priesters doodgeschoten, met name de priesters van Forêt, van Eure-le-Romain en van Blégny.

In het bisdom Namen zijn meer dan 20 priesters gedood, met name de pastoors van Surice, van Anthée, van Onhaye en van Spontin; de abbé Grillard, leraar aan het seminarie van Belle Vue; de abbé Armand Scheigel, pastoor van Hastière en verder de abbé Burniaux, belast met het toezicht op het seminarie van Saint Louis te Namen.

De pastoor van Spontin is opgehangen, nu eens aan de voeten, dan weer aan de handen; hij kreeg bajonetsteken in het hoofd en werd tenslotte doodgeschoten.

In het bisdom Doornik is de bisschop, een grijsaard van 74 jaar, als gijzelaar gevangen gezet. Hij werd naar Ath gebracht, werd smadelijk behandeld en ’s nachts zonder bed en deken gelaten. Een soldaat gaf hem zelfs een vuistslag in de rug.

In het bisdom zijn drie geestelijken doodgeschoten: de pastoors van Roselies en Acoz en een seminarist van Doornik.

Niets kenschetst beter de gezindheid der Duitsers wat hun houding ten aanzien van de leden der geestelijkheid betreft dan de proclamatie, de 6e september uitgevaardigd door de Duitse overheid te Grivegnée: “Als gijzelaars worden in de eerste plaats in aanmerking gebracht de priesters, de burgemeesters en de andere leden van het gemeentebestuur”.

22 januari 1915

Men meldt aan het Centrum:

Een neef van mij woont in een Belgisch stadje in de buurt van Leuven en is daar leraar aan de staatsmiddelbare school.

Hij schrijft mij op 8 januari o.a.:

“Op dit ogenblik houdt de landstorm van Schwerin hier garnizoen. De Duitsers gedragen zich betamelijk en berokkenen geen last aan de burgers.

“Ik ben gelast driemaal per week lessen in het Nederlands aan de commandant en twee van zijn officieren te geven. Dit is een staaltje van Duits doorzicht en tevens een les aan onze Belgische franskiljons.”

24 januari 1915

Een correspondent van de Tijd te Roosendaal meldt, dat hij dezer dagen te Leuven getuige is geweest van het opgraven van de lijken rondom het standbeeld van de Weyer. Dit geschiedde onder leiding van pater Valerius Claes, geholpen door Lucien Spéder.

Als officiële autoriteiten waren bij de opgraving nog tegenwoordig Alfred Nerinckx, hoogleraar te Leuven en waarnemend burgemeester, dr. Louis Maldague, professor aan de universiteit, dr. Dieudonné, stadsgeneesheer, J. Simons, onderzoeksrechter, terwijl in de loop van de dag ook nog kwamen zien prof. Dr. Noyens, schepen de Munter, de Duitse kolonel Lubbert en zijn adjudant. De hoofdcommissaris van politie Gilbert en advocaat Tielemans, lid van de gemeenteraad, allen te Leuven.

Het was, meldt de correspondent, een indrukwekkend toneel. De straten, uitkomende op het Stationsplein, waren door de politie afgezet, zodat het publiek op grote afstand moest blijven. Zelfs de Duitse soldaten mochten op de plaats waar opgegraven werd, niet blijven stilstaan. Onder de 22 gevonden lijken was dat van de 71-jarige pastoor van Herent.

Na de opgraving zijn de lijken gekist en in afzonderlijke graven ter aarde besteld.

25 januari 1915

Uit Brussel.

Brussel, 24 januari. Gisternacht is het gedenkteken van de Spaanse anarchist Ferrer, dat te Brussel is opgericht, bezoedeld. Bij de bevolking verwekte dit opwinding, die tot een volkstoeloop aanleiding gaf. Reeds enige jaren geleden, toen het gedenkteken opgericht werd, traden, zoals bekend is, partijgeschillen op scherpe wijze aan het licht. Het stond thans te vrezen dat de aanslag op het gedenkteken ongeregeldheden zou uitlokken. De gouverneur-generaal heeft daarom het stedelijk bestuur gelast het gedenkteken te doen verwijderen.

26 januari 1915

De Nederlandse Vereniging van Weldadigheid te Brussel.

Men schrijft ons uit Brussel:

Reeds meermalen is in deze krant gewezen op het grote aandeel, dat de Nederlanders te Brussel gehad hebben in het steunen van behoeftige landgenoten gedurende de laatste, voor dezen zo moeilijke maanden. Een nader overzicht over hetgeen tot nu toe op

dit gebied verricht werd, zal ongetwijfeld in ruimere kring belangstelling wekken, zodat wij voor de werkzaamheden van de sedert vele jaren bekende Nederlandse Vereniging van Weldadigheid te Brussel een ogenblik de aandacht mogen vragen.

Het bestuur der vereniging had reeds bij het uitbreken van de oorlog terstond alle maatregelen genomen om aan de te verwachten aanvragen om hulp te kunnen voldoen en kon daarbij in ruime mate rekenen op de medewerking van de erevoorzitter der vereniging, onze gezant jhr. van Weede. Dank zij diens steun verschafte een in Nederland gevormd 5000 F voorschot op het reservekapitaal der vereniging, terwijl onze landgenoten te Brussel ongeveer 4000 F bijeenbrachten.

Reeds in de eerste dagen na het uitbreken van de oorlog begonnen de aanvragen om hulp te komen, doch deze werden weldra zo talrijk dat er besloten werd dat de voorzitter dagelijks van 9 tot 12 uur ’s morgens zitting zou houden, tezamen met ten minste twee bestuursleden om alle aanvragen terstond te kunnen behandelen. Deze zittingen vinden nu sedert augustus geregeld op alle werkdagen plaats ten kantore van de voorzitter, de heer Hugo Andriesse, directeur van van den Berghs Ltd.

In de eerste dagen verleende de vereniging hulp door het uitdelen van bons voor brood en enig geld, maar spoedig werd het duidelijk dat het wenselijk was om warme maaltijden te verstrekken. Het bestuur wendde zich daartoe tot het te Brussel gestichte Solvayfonds, dat in alle wijken van de stad en van de voorsteden dagelijks soep en brood deed uitdelen, en deed daarbij stappen die tot gevolg hadden, dat ook de Nederlandse bedeelden hiervan gebruik kunnen maken. Dank zij de daartoe afgezonderde gelden

kunnen nu alle bedeelden op deze wijze gratis soep en brood bekomen.

Zelf ging de vereniging intussen geregeld voort brood, aardappelen en kleine sommen te verstrekken, opdat ook ’s morgens en ’s avonds een maaltijd niet zou ontbreken.

Van den beginne af werd in het bijzonder de meeste aandacht gewijd aan zuigelingen en kraamvrouwen en aan deze laatsten werd wekelijks een vaste som uitgekeerd om voldoende melk te kunnen aanschaffen. Aan hen, die moeder moesten worden werd eveneens bijstand verleend. Vooral het kindermeel, dat de vereniging in ruime mate kon uitdelen, voldeed aan de verwachtingen en bleek een uitstekend voedingsmiddel voor zuigelingen tot de leeftijd van ongeveer twee jaar te zijn.

Dank zij de milde bijdragen van H.M. de koningin en H.M. de koningin moeder, bijdragen van de regering en van het koninklijk nationaal steuncomité, werd het bestuur langzamerhand in staat gesteld een belangrijke uitbreiding te geven aan de wekelijkse geldelijke uitkeringen voor aanschaffing van kolen, petroleum, enz., en bovendien kon men voldoen aan de vele aanvragen om dekens, warme kledingstukken en schoeisel, in verband met de vroeg ingevallen koude en sneeuw.

Ook voor achterstallige huren nam het bestuur der vereniging de nodige maatregelen en trachtte zich met de verhuurders te verstaan.

In enkele lokalen der fabriek van van den Berghs Ltd. waar, zoals gezegd, dagelijks de behoeftigen ontvangen worden, werd een van deze lokalen tot atelier ingericht, waar de verschillende goederen gesneden worden en uitgedeeld aan dames der Nederlandse

kolonie, die zich bereid verklaard hadden die kledingstukken thuis af te werken. In een ander vertrek worden de goederen in ontvangst genomen en gesorteerd, gereed ter verdeling. De Nederlandse damesnaaivereniging, die reeds sinds vele jaren elke winter een grote bijdrage in geld en kleren aan de vereniging deed toekomen, liet zich ook dit jaar niet overtuigd; wijlen mevr. Ruijs de Perez, presidente, mevr. Andriesse en mevr. de Stuers, vice presidente, de enige dames van het bestuur die nog te Brussel gebleven waren konden een zeer aanzienlijke som geld en een grote hoeveelheid kledingstukken ter beschikking van de Vereniging van Weldadigheid stellen. Laatstgenoemde dames gaan trouwens voort geregeld hun hulp te verlenen bij het aankopen van kleren.

Maar niet alleen de dames, ook de heren der kolonie helpen volijverig aan dit liefdewerk mee. Grote lof komt hier toe aan de heren M.N. Janse, voorzitter der Nederlandse Vereniging Limburgia te Brussel, en jhr. V.N. de Sturler, die de voorzitter dagelijks terzijde staan bij de ontvangst van de vele behoeftige landgenoten. In dit verband mogen wij zeker onze wakkere landgenoot, de heer G.S. Kaufmann, stichter der Nederlandse Ambulance te Brussel, waarover hier ter plaatse indertijd uitvoerig gehandeld werd, niet vergeten. Hij toog naar Nederland en stichtte daar in vele plaatsen comités, die zich het lot der armen in België ter harte namen. En dat deze hulp gelukkige gevolgen heeft, blijkt wel uit de zeer aanzienlijke bijdragen aan geld en goed, die door deze comités naar Brussel kunnen worden gezonden. Het hoofdcomité is in Den Haag gevestigd en bestaat uit mevr. jhr. Gevers, presidente, mr. Bourier, secretaris-penningmeester, freule Gevers, mevr. Vriesendorp, mr. E.J. Korthals Altes en mr. Blankenberg uit Amsterdam, terwijl jhr. F.H.T.J. Gevers, gedelegeerd bestuurslid voor Nederland van de

vereniging te Brussel, persoonlijk met onvermoeide ijver over het bijeenbrengen en het overbrengen der goederen naar België waakt.

Op dit ogenblik is dan ook het prachtig resultaat bereikt dat bij de duizend Nederlandse gezinnen in Brussel ondersteund kunnen worden, hetgeen een uitgave van niet minder dan zesduizend frank per week vordert.

Het behoeft dan ook geen betoog dat de vereniging zich, ondanks de steun van velen, niet het minst van het Nationaal Steuncomité, voor zware eisen gesteld zich. Met toewijding en ernst legt zij zich echter op haar zware, zeer sympathieke taak toe, welke wij gaarne in de belangstelling van onze weldadige landgenoten blijven aanbevelen.

29 januari 1915

Te Leuven is het sterke dak, dat de gehele kerk moet beschutten, voltooid, en is men bezig om tijdelijk de kerkramen, welke aan de zuid- en westzijden gesprongen zijn, dicht te maken. Het inwendig gedeelte is bijna geheel ontruimd. Binnenkort zal het gebouw terug voor de dienst bruikbaar zijn. In de domkerk te Mechelen is men bezig om voorlopig sterke afschuttingen, gebouwd volgens technische voorschriften, op te richten. Zij zullen het hoofdschip van de kruis- en zijbeuken afscheiden ter hoogte van de bogen. Later zal men gerust met het bevestigingswerk van de muren aan de zuidzijde der kerk kunnen beginnen. Aan de noordzijde zijn de gebroken vensters tijdelijk door nieuwe vervangen.

Eveneens werkt men aan de Onze-Lieve-Vrouwkerk om de gaten, welke door bommen in de muren gemaakt zijn, te herstellen, en tijdelijk de vensters te sluiten.

2 februari 1915

Te Brussel is met toestemming van de Duitse overheid een nieuw Belgisch blad verschenen, Le Courrier Belge. Het wordt in het Frans en het Vlaams opgesteld.

12 februari 1915

De correspondent van de Tijd te Turnhout verneemt dd. 11 februari uit Leuven:

“Van 1 tot 6 februari hadden aanzienlijke troepenverplaatsingen plaats, van Vlaanderen naar het oosten. Het treinverkeer, dat 3 dagen was stopgezet naar het Zuiden, is nu weer geopend. Echter alleen voor het militaire vervoer.

Het heette, dat hier de troepen over de lijn naar Sint Joris Weert naar het front in Noord-Frankrijk zouden gebracht worden, maar in waarheid zijn alle manschappen over Hoei naar Duitsland vervoerd. Aanzienlijke troepenmachten zijn aan het westelijk front onttrokken.

Woensdagnacht zijn hier drie treinen met naar schatting 4000 militairen gekomen en werden hier van vaandels voorzien. Overigens wordt geen rust genomen, zowel ’s nachts als overdag wordt het transport voortgezet.

Deze mededelingen kunnen misschien in verband worden gebracht met hetgeen van Russische zijde over het optreden van Duitse troepen van het westelijk front in Oost-Pruisen wordt gemeld.

19 februari 1915

De Nieuwe Gazet van Antwerpen meldt:

Dinsdagnamiddag, om kwart voor drie, greep aan het fortje 4, gelegen aan de Wilrijkse Poort, nevens de kazerne van het 7e linie, een vreselijke ontploffing plaats.

Een negental aldaar spelende kinderen hadden uit de vest van het poeder opgevist, dat het Belgisch leger daarin had geworpen alvorens de stad te verlaten. Zij brachten dit kruit naar een van die loodsen, om het te laten drogen, en er dan een vuurtje van te maken. Duur kwam hen die onvoorzichtigheid te staan, want niet zodra was het vuur van de stekjes aan het poeder gebracht of de ontploffing liet zich horen. Er zijn 9 kinderen verbrand.

20 februari 1915

Naar men ons meldt, zal prof. Dr. A. K. M. Noyons, professor aan de universiteit te Leuven, nog ongeveer een week hier te lande vertoeven.

Prof. Noyons, een Nederlander van geboorte (tot 1913, privaat docent aan de universiteit te Utrecht), stelt zich ten doel enige zaken, het onderwijs der Belgische studenten betreffende, nader te regelen en heeft tot zijn vreugde kunnen constateren, dat de Nederlandse regering alle pogingen in het werk heeft gesteld, om het onderwijs der Belgische studenten onder de geïnterneerden en onder de uitgewekenen in het algemeen zo vruchtbaar mogelijk te maken.

Met grote voldoening heeft de Leuvense universiteit vernomen, dat in het begin van september een commissie in ons land onder de naam Leuvens Boekenfonds (voorzitter prof. Fruin, secretaris dr. J. Kalff), tot stand is gekomen, die zich ten doel stelt mee te helpen aan de wederinrichting van de Leuvense Bibliotheek.

Prof. Noyons kwam o.a. de dank der Leuvense Universiteit overbrengen aan het bestuur der commissie.

Bij de voorbereidende besprekingen is gebleken, dat ook elders in het buitenland dergelijke commissies zijn gevormd. Zo schijnt ook in de Verenigde Staten een commissie met hetzelfde doel werkzaam te zijn. Ongetwijfeld zal samenwerking tussen de verschillende commissies niet uitblijven.

23 februari 1915

Te Leuven werden na de ramp een vader en zoon vermist. Het waren brave mensen geweest, eerder wat goedzakkig aangelegd dan in staat naar de wapens te grijpen. Men hoopte, dat ze gevangen naar Duitsland waren gevoerd. Zo hoopte men maanden lang. In januari werden de graven opengemaakt die in de beruchte augustusdagen inderhaast gedolven waren. Beide lijken werden gevonden. Op 100 meter van hun huis waren ze begraven geweest. Intussen hadden de weduwe en de meesterknecht de fabriek weer in gang gebracht. Zo zijn de Belgen.

26 februari 1915

Generaal-majoor von Krahwel, de Duitse gouverneur te Brussel, heeft bekend gemaakt dat leden van de Garde Civique, die uit het buitenland naar Groot-Brussel terugkeren, niet krijgsgevangen worden gemaakt, doch in volle vrijheid te Brussel kunnen verblijven, wanneer zij een verklaring ondertekenen, dat zij gedurende deze oorlog niet meer tegen Duitsland zullen vechten en zich overigens niet zullen schuldig maken aan handelingen in strijd met de Duitse belangen.

2 maart 1915

Brussel, 1 maart. Vanochtend hebben de Belgische brievenbestellers de dienst hervat, hetgeen zij totnogtoe op bevel van de minister van posterijen en spoorwegen hadden geweigerd.

In de omstreken van Aarschot heeft men verboden het voor de voeding van de bewoners nodige meel te malen, onder voorwendsel dat de wieken van de molen als signalen zouden kunnen dienen. In Limburg heeft men de weerkaatsing van de maan in de ramen van de kerk gehouden voor aanwijzingen aan de vijand.

Behoeft het verwondering te wekken, dat in die geestestoestand de soldaten, die overal hinderlagen vermoeden, er toe komen op elkaar en op hun officieren te schieten, als te Leuven, Aarschot, Visé, Andenne, enz. en dat vervolgens de burgerlijke bevolking, van te voren ontwapend door de zorgen van de plaatselijke overheid, bevend door zijn keldergaten een bloedige vechtpartij gadeslaat, waarvan zij weldra de prijs zal betalen?

Als de orde hersteld is, is de eerste zorg van de militaire autoriteiten het feit te ontkennen en men strooit de legende van een aanval door de burgers uit. Zeldzaam zijn de officieren, die hun koelbloedigheid bewaren, en een onderzoek openen om vast te stellen, of de kogel in de lichamen van de slachtoffers gevonden, niet van een Duits geweer afkomstig is, zoals te Scherpenheuvel en Waver, en of het huis, van waaruit de aanval zou zijn begonnen niet geheel door de bewoners was verlaten, of de aanval niet zou zijn begonnen door vluchtende soldaten, als burgers verkleed, om beter hun vlucht te doen slagen.

Bovendien organiseert men desnoods, als te Leuven, een echte komedie, vier dagen na de beschieting, tot stichting van vreemde journalisten of onderzoekende diplomaten, door in de straten te

laten schieten door zogenaamde burgers, die vermomde soldaten zijn.

Dikwijls bestaat de aanval slechts in de verbeelding der soldaten.

Men verhaalt van een ongelukkige vrouw, die bij het lijk van haar doodgeschoten man gebracht, aan de officier vroeg: “Wat had hij u gedaan?” “Hij had geschoten.” “En die, had die ook geschoten?” riep zij op het lijk van een klein kind wijzend, naast zijn vader vermoord. De officier verwijderde zich zonder iets te zeggen, maar volgens de getuigen met gebogen hoofd.

Men heeft Duitse officieren met tranen in de ogen hun opdracht van beulen zien volvoeren, als te Herselt en Dinant.

Elke tegenspoed van hun wapens werd gevolgd door wraak tegen de vreedzame bevolking, gelijk met tal van voorbeelden wordt toegelicht.

Het principe, dat overheerst, is, dat alles is geoorloofd, als het er op aankomt het succes der Duitse wapens te bevorderen, en daarbij schijnt zich nog te uiten een bijzondere haat tegen de Belgen, die men wil treffen, omdat hun trouw aan de verplichtingen van hun neutraliteit dat plan heeft doen mislukken, waarvan de Duitsers een ogenblikkelijk beslissende succes verwachtten in hun aanval tegen Frankrijk.

7 maart 1915

Men seint van de Belgische grens aan het Huisgezin:

Met ingang van 1 maart is er weer een rechtstreekse verbinding van Antwerpen naar Keulen via Mol en Gladbach tot stand gekomen. Bij de inval der Duitsers in België en de daaropvolgende

schermutselingen bij Mol en Aarschot had vooral de spoorweg tussen Lier en Neerpelt veel geleden. Ook was de spoorbrug bij Mol door de terugtrekkende Belgische soldaten opgeblazen.

Onmiddellijk nadat de landstreek was bezet, zijn de spoorlijnen door de Duitse soldaten met behulp van werklieden der Duitse spoorwegen in orde gemaakt. De vorige week is de opgeblazen brug bij Mol in zoverre gereed gekomen, dat er treinen kunnen passeren.

9 maart 1915

Berlijn, 8 maart. Aan de Vossische Zeitung wordt geseind dat de president der Kamer van Koophandel te Brussel de gevluchte burgers uit de gespaard gebleven steden en dorpen van België als deserteurs heeft aangeduid. Met deze uitdrukking bedoelde hij de kamerleden, senatoren, burgemeesters, schepenen, gemeenteraadsleden, rechters en notarissen, die zoals hij zegde, “hun mandaat, hun betrekking en hun ambt met voeten hebben getreden.” Deze woorden werden met langdurige toejuichingen begroet.

22 maart 1915

Brussel, 21 maart. In de stad Ternat (ten westen van Brussel) hebben een aantal Belgen bij een door de Duitse overheid gehouden toezicht tot het vaststellen van de aanwezigheid der personen een poging tot buitensporigheden tegen de met het toezicht belaste landstormsoldaten ondernomen.

Bij het gebruik van de wapens, waartoe laatstgenoemden tegen de leiders verplicht waren over te gaan, zijn 5 Belgen gewond, terwijl 2 van hen aan de gevolgen bezweken zijn. Aan het even krachtige als gematigde ingrijpen der Duitse soldaten is het alleen te danken, dat

het niet tot een ernstig optreden met nadelige gevolgen voor de stad en haar bevolking gekomen is.

28 maart 1915

Berlijn, 27 maart. Nu te Brussel een vast stelsel tot handhaving van de zedelijkheid is ingevoerd, zullen uit verscheidene Duitse staten politiebeambten daarheen worden gezonden, om zich op de hoogte te stellen van de inrichting te Brussel, om deze in de andere door Duitsers bezette steden in België toe te passen. Het thans in België geldende stelsel is geregeld volgens de te Berlijn en Leipzig geldende voorschriften. Deze zijn in de Vlaamse, Franse en Duitse taal uitgevaardigd. 47 Frans sprekende Belgische politieagenten zijn te Brussel aan de Duitse beambten toegevoegd.

8 april 1915

Het Belgisch informatiebureau verneemt uit Brussel:

De Duitse militaire overheid liet onlangs aan het Brussels gemeentebestuur weten, dat het te zorgen had voor het herstellen van de grote verkeersweg tussen Brussel en Mechelen. Dat kwam neer op een geheel nieuwe bestrating. Het gemeentebestuur antwoordde dat die straatweg een rijksweg was, en dus buiten het wegennet lag dat Brussel in beheer heeft, te meer, daar geen enkele meter van die weg op Brussels grondgebied ligt.

Toen het Duitse militaire bestuur bleef aandringen, beriep het gemeentebestuur zich op de Haagse Conventie, ten bewijze dat uitsluitend de Duitse regering aangewezen was om deze werken voor haar rekening te nemen, en dat het opleggen van deze verplichting aan de gemeente Brussel even onjuist zou zijn als te

eisen van de gemeente het herstel van de straatweg van Koningsbergen naar Berlijn.

Daar het legerbestuur wilde doordrijven, wendde de gemeente zich tot het Duitse civiele bestuur. Dit stelde, na onderzoek van de zaak, het gemeentebestuur van Brussel in het gelijk. Doch onmiddellijk na die uitspraak liet het militaire bestuur zijn oppergezag over het civiele bestuur gelden: het veroordeelde de gemeente Brussel tot een boete van 50.000 F, omdat het geweigerd had te gehoorzamen aan zijn bevelen en dwong haar daarenboven de werken onmiddellijk uit te voeren.

10 april 1915

De Duitse militaire gouverneur te Brussel heeft een lijst bekend gemaakt van Belgen, die tot tuchthuisstraffen van 2 tot 12 jaar zijn veroordeeld, omdat zij wierven voor het Belgische leger of dienstplichtige Belgen over de grens hielpen. Onder de veroordeelden zijn mensen van allerlei beroepen, ook politiebeambten, die bijzonder streng werden gestraft.

Aan de XXe Siècle wordt uit Brussel gemeld:

Vele priesters en andere burgers zijn gearresteerd onder beschuldiging dat zij het vertrek der jonge Belgen naar het leger hebben vergemakkelijkt.

Pieter van Bambeke, de Jezuïet en directeur van de School van Kunsten en Ambachten te Kuregem, is door de krijgsraad tot twee jaar dwangarbeid veroordeeld. De geestelijke Cuylits, de ijverige pastoor van Maria Onbevlekt Ontvangen te Kuregem, is onder hetzelfde voorwendsel eveneens anderhalf jaar dwangarbeid

opgelegd, welke straf sindsdien aan verscheidene andere leden der geestelijkheid is betekend.

17 april 1915

Te Brussel zijn thans meer dan 3000 Duitse spoorwegbeambten werkzaam. Voor dit talrijke personeel is als plaats van ontspanning in de dienstvrije tijd in de nabijheid van het Noorderspoorweg-station, in de Brabantstraat, een tehuis ingericht.

18 april 1915

Te Brussel is een Bond der Huurlingen tot stand gekomen, die een spoedige uitbreiding heeft gekregen, zozeer zelfs, dat hij eerstdaags een tweemaandelijks bulletin gaat uitgeven, waarin de klachten van huurders en de misbruiken tegenover huurders zullen behandeld en toegelicht worden, vertelt de Nieuwe Gazet. Al wat de huurderskwestie betreft, als daar zijn in de eerste plaats: de vonnissen door de rechtbanken uitgesproken, zal erin behandeld worden. De huurders zullen er verder in leren, hoe ze zich te gedragen hebben, wanneer ze in moeilijkheden geraken met hun huisbazen.

22 april 1915

De revolvers, met welke de politieagenten te Brussel gewapend waren om hun nachtdienst te doen, zijn hun volgens de Belgische bladen ontnomen.

Die wapens worden nu neergelegd in de politieposten der verschillende wijken, waar de commissarissen ze ’s avonds moeten overhandigen alleen aan de agenten, die nachtdienst hebben in gevaarlijke en verdachte wijken.

En zij moeten ’s morgens weer worden teruggegeven.

24 april 1915

Ondanks de oorlog hervat de vrije universiteit van Brussel het werk. Zij heeft aangekondigd, dat de 1e juli de inschrijving van leerlingen wordt geopend en de 6e sluit. In die maand zullen er ook tentamens voor de kandidaten in de wis- en natuurkundige vakken en in de ingenieursvakken worden afgenomen.

De Brusselse universiteit zal in juli haar taak weer gedeeltelijk hervatten.

Men zal er toelatingsexamens houden voor hen, die in de technische vakken en handelswetenschappen wensen te studeren. Daaruit maakt men de gevolgtrekking, dat in de herfst ook de colleges zullen worden hervat.

25 april 1915

Luxemburg, 24 april. Aan de universiteit te Brussel zullen de colleges met juli gedeeltelijk worden hervat. Voor handels- en technische wetenschappen zullen examens worden afgenomen.

7 mei 1915

De tegenspraak van het Belgische informatiebureau aangaande de universiteit van Brussel slaat niet volkomen op het oorspronkelijk bericht dat wij uit een Brussels blad hebben overgenomen en dat later door Wolff werd bevestigd. Daarin stond niet dat de universiteit al open was, maar dat zij in juni (of juli) enige tentamens zou afnemen en daarna gedeeltelijk haar lessen zou hervatten. De heropening is dus afgesprongen.

12 mei 1915

Brussel.

Het Belgische informatiebureau ontvangt uit België de briefwisseling tussen de Brusselse gemeenteraad en de Duitse gouverneur-generaal van België betreffende de invrijheidsstelling van burgemeester Max.

De Brusselse gemeenteraad schreef op 19 maart 1915:

Mijnheer de Gouverneur-generaal,

Binnen enkele dagen zal het zes maanden geleden zijn, dat de heer Adolphe Max, burgemeester van Brussel, aangehouden werd.

Wij achten het overbodig lang uit te weiden over de omstandigheden die aanleiding gaven tot deze aanhouding. Het zij voldoende hier aan te halen, dat zij als administratieve maatregel beschouwd werd, en niet als straf.

Tegen de heer Max is dan ook geen bepaalde klacht ingediend. Men heeft, wat hem betreft, geen voorbereidend onderzoek ingesteld, waardoor hij in de gelegenheid zou zijn gesteld zich te verdedigen. Daarbij werd geen enkele rechterlijke veroordeling tegen hem uitgesproken.

Persoonlijk hebben wij de vaste overtuiging dat de heer Max het slachtoffer is geweest van een misverstand, dat een korte uiteenzetting gemakkelijk uit de weg zou geruimd hebben.

Een administratieve gevangenschap, die reeds zes maanden duurt, en waarvan de einddatum niet is bepaald, neemt het aanzien van

een buitengewoon zware straf, welke zeer moeilijk te rechtvaardigen schijnt, op welk standpunt men zich ook plaatst.

Wij achten het onze plicht onder uw aandacht te brengen dat de openbare mening in ons land, zich met de dag meer en meer deze kwestie aantrekt. Dit is meer in het bijzonder het geval te Brussel, waar burgemeester Max zich, door zijn hoogstaande eigenschappen van geest en karakter, de achting en de genegenheid van zijn medeburgers heeft verworven.

De belangstelling van de bevolking voor de heer Max wordt nog verhoogd door de ongerustheid die zijn gezondheidstoestand begint te verwekken. Men vreest – en persoonlijk hebben wij redenen te geloven dat deze angst niet ongegrond is – dat zijn gestel, dat niet van de sterkste is, zeer schadelijke invloed zou ondervinden door een maandenlange gevangenschap, in een klimaat dat aanmerkelijk veel ruwer is dan het Belgische.

Welke ook de oorlogsnoodzakelijkheden mogen zijn, gevoelen wij, heer gouverneur-generaal, dat de invrijheidstelling van de heer Max een maatregel is die aanbeveling verdient zowel om redenen van rechtvaardigheid als om gevoelens van menselijkheid.

Het lijkt ons het juiste ogenblik om nog eens ten gunste van deze oplossing aan te dringen. Wij hebben vernomen dat tal van burgers, die uit administratieve maatregel in Duitsland gevangen waren gehouden, onlangs in vrijheid zijn gesteld, en naar hun woonplaatsen hebben kunnen terugkeren.

Indien echter – wat wij moeilijk kunnen aannemen – een eenvoudige invrijheidsstelling onmogelijk wordt geacht om redenen van politiek belang, menen wij dat er geen reden bestaat om te weigeren dat van nu tot aan de vrede, dat het regime

waaraan de burgemeester van Brussel is onderworpen, aanmerkelijk verzacht wordt, en dat het de heer Max zou worden toegestaan in een landstreek te verblijven waarvan het klimaat gunstiger zou zijn voor zijn gezondheid.

Wij verzoeken u, mijnheer de gouverneur-generaal, onze gevoelens van hoogachting te willen aanvaarden.

De raad,

Maurice Lemonnier
Louis Steens
Emile Jacqmain
Georges Maes
Max Hallet

De gouverneur-generaal antwoordde op 25 maart 1915:

Na kennisneming van de stukken van de 19e dezer maand, heb ik de eer aan het magistraat van Brussel te antwoorden, dat het mij niet mogelijk is mij voor het verzoek te interesseren dat de invrijheidsstelling van burgemeester Max betreft. Dit verzoek, indien het werd ingewilligd, zou weldra gevolgd worden, zoals te voorzien is, door een wens de genoemde in Brussel te zien terugkomen. Bovendien doe ik u opmerken dat het ontheffen van de heer Max uit zijn ambt niet uitsluitend een administratieve maatregel was, maar dat dit gelijk staat met een maatregel die genomen werd tengevolge van een houding hinderlijk voor de dienst.

Zolang hij zijn ambt bekleedde, heeft de heer Max zich steeds als een onverbiddelijke tegenstander van de Duitse administratie getoond. Bovendien heb ik, sedert zijn verblijf te Glatz, herhaalde

malen inzage gehad van brieven van zijn hand, waaruit blijkt dat de heer Max tot nu toe zijn mening niet heeft gewijzigd, maar dat hij integendeel voortgaat zich in hatelijke en leugenachtige termen uit te drukken betreffende Duitsland. Zijn terugkeer zou dus tot niets anders aanleiding geven dan tot het opnieuw veroorzaken van onrust onder de Brusselse bevolking, en, alleen om deze reden moet ik mij houden bij mijn standpunt, dat een weigering inhoudt.

Maar ik wil hierbij nog doen uitkomen dat de geest onder de bevolking niet van die aard is dat ik mij geneigd zou voelen het verzoek dat mij is voorgelegd in te willigen. Een verzoek dat, zoals het hier bedoelde, de welwillendheid inroept van het Duitse bestuur, zou dan alleen gerechtvaardigd zijn, indien de bevolking van haar kant geen enkele blijk van weerspannigheid meer gaf.

De overheden van de stad zouden hun plicht jegens hun medeburgers niet beter kunnen vervullen dan door met alle krachten in deze richting mee te werken; en ik kan deze gelegenheid niet voorbij laten gaan zonder het magistraat dringend te verzoeken, mijn pogingen om spoedig de normale verhouding te herstellen, zo mogelijk te willen steunen.

Ik zal echter niet nalaten aan de commandant van het fort te Glatz een rapport te vragen over de gezondheidstoestand van de heer Max.

De gouverneur-generaal in België,

(get.) Baron von Bissing, General-Oberst.

14 mei 1915

Onze correspondent meldt uit Brussel:

Sedert de laatste opgave moeten bij de in België gesekwestreerde bedrijven de volgende gevoegd worden: C. Duc en C° te Antwerpen, Pathé Frères S. A. te Brussel, H. W. Stevens, expediteurs te Antwerpen, British Lianosoff White Oil Cy. Ltd. te Antwerpen, Soc. Française d'Exploitation des produits Lianosoff te Antwerpen, Agence Havas te Brussel, Waring en Gillow Ltd. te Brussel, S. A. des Travaux Dyle et Bacalan te Leuven, Cie. Intern. Des Wagons-Lits te Brussel, Cie. gén. des Charbonnages te Brussel, La Belge Cinéma S. A. te Brussel, S. A. belge de pneumatiques «Michelin» te Brussel, Soc. minière et métallurgique de Pennaroya te Bleyberg, Forges et Ateliers de la Longueville te Brussel, S. A. de Pont Brûlé et Usines Duché S. A., beide laatsten te Vilvoorde.

Naar het Belgisch Informatiebureau meldt, is verleden week mevrouw Carton de Wiart, echtgenote van de minister van justitie, in haar woning aangehouden en naar de Kommandantur overgebracht, op beschuldiging een geregelde briefwisseling te voeren met haar echtgenoot. Er had een huiszoeking plaats, die ten doel had de hand te leggen op de brieven van de minister van justitie. Het gebouw werd nauwkeurig onderzocht. De Duitsers verlieten het ministerie, zonder iets gevonden te hebben. Mevrouw Carton de Wiart mocht om zeven uur 's avonds de Kommandantur verlaten, onder voorwaarde echter, dat zij zich ter beschikking van de Duitse overheid zou houden en zich de volgende dag om tien uur 's morgens op de Kommandantur zou aanmelden.

18 mei 1915

Leuven.

Berlijn, 18 mei. Aan de Vossische Zeitung wordt gemeld, dat in een mededeling van het Duitse gezantschap te Bern aan de Zwitserse

bladen naar aanleiding van te Neuchâtel en Genève door een voormalig inwoner van Leuven gehouden lezingen wordt gezegd, dat de Duitse regering binnenkort het resultaat van een onderzoek naar de gebeurtenissen te Leuven met onder ede afgelegde verklaringen van ooggetuigen in een Witboek zal bekend maken.

Schending van het volkenrecht. (Van Belgische zijde).

Aan het 15e rapport van de officiële Belgische commissie tot onderzoek van de schending der regels van het volkenrecht, der wetten en gebruiken van de oorlog – door het Belgische gezantschap in Den Haag verstrekt – is het volgende ontleend:

Het is van algemene bekendheid, wordt er o.a. gezegd, dat te Leuven, Aarschot, Dinant, Mechelen en Dendermonde, om deze gemeenten alleen te noemen, meubelen, van particulieren weggenomen, op militaire voertuigen werden geladen en met treinen naar Duitsland werden verzonden. Meldde niet nog onlangs het Deense blad “Politiken” in zijn nummer van 6 april de verkoop van verscheidene ladingen gebruikte meubelen, afkomstig uit België en Frankrijk, waaronder buffetten, kasten, secretaires, canapés, bont, zilverwerk, pendules enz.

Op deze wederrechtelijke onteigening van particulier eigendom is in het gehele bezette gebied van België een politiek van vernieling gevolgd, georganiseerd door de Duitse autoriteiten, en waarvan het officiële communiqué van de Duitse grote generale staf vanaf de 27e augustus 1914 de toepassing meldde. Dit land, zo wordt daarin o.a. gezegd, zal in de militaire behoeften van allerlei aard moeten voorzien “ten einde de Duitse landen te ontheffen”.

Onder de dekmantel van rekwisities is deze onteigening niet minder in strijd met de regels van het volkenrecht als de vergrijpen van de

Duitse legers tegen de eigendommen. Ze levert een rechtstreekse schending op van de artikelen 23 lett. G 46 en 52 van hetgeen is overeen gekomen betreffende de wetten en gebruiken van de oorlog te land, vastgesteld op de 4e vredesconferentie in Den Haag. Ze miskent bovendien de overeenkomsten in België gesloten door de Belgische autoriteiten zelf. Op het ogenblik, dat deze aan de Belgische provincies een zware oorlogsschatting van 40 miljoen frank oplegde, na de ontzaglijke rekwisities, belastingen en boeten van allerlei aard, waardoor de gemeenten en de Belgische burgers werden getroffen, was ze verplicht een einde te maken aan het tot dusver gevolgde systeem.

De Belgische landbouw, industrie en handel worden eveneens getroffen. De voortbrengselen van de nationale veeteelt, de meest nodige grondstoffen, de fabrieksproducten, machinerie, gereedschappen zijn in beslag genomen en naar Duitsland vervoerd, in strijd met elk recht.

Een groot gedeelte van het rapport is gewijd aan de onwettige rekwisitie van fokpaarden, merries en veulens. Het Belgisch trekpaardenras was steeds beroemd. In de laatste 20 jaar zijn de fokkers, aangemoedigd en gesteund door het Belgische gouvernement, er in geslaagd de fokkerij van deze paarden tot zulk een volmaaktheid op te voeren, dat dit bedrijf een belangrijke bron van inkomsten is geworden. De meeste continentale landen kwamen zich van trekpaarden voorzien in België. Duitsland was een van de beste afnemers. België voerde elk jaar voor meer dan 24 miljoen frank aan paarden uit.

Nauwelijks was de oorlog uitgebroken, of de keizerlijke autoriteiten hebben volgens de uitvoering van een grondig bestudeerd, en sedert lang vastgesteld plan getracht, de fokkerij te gronde te

richten ten bate van Duitsland. De beste Belgische fokpaarden zijn met geweld weggevoerd, zonder betaling of tegen absoluut onvoldoende betaling en zijn aan de Duitse landbouwers verkocht door de zorg van het ministerie van landbouw en landbouworganisaties. De methoden, door de Duitse autoriteiten gevolgd in de strijd tegen de Belgische fokkerij, zijn herhaaldelijk gewijzigd in de loop van de zeven maanden, die sedert de bezetting van het land zijn verlopen.

De periode van de inval, die van de wederrechtelijke rekwisities en die van de druk worden in afzonderlijke hoofdstukken besproken, terwijl een aantal documenten aan het rapport zijn toegevoegd.

Tenslotte wordt in het rapport besproken het kappen van bossen door de Duitse genie, in verschillende streken van België; het hout werd naar Duitsland gevoerd. Met rekwisities voor het bezettingsleger heft dit kappen van bomen niets te maken.